

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
BARAZA LA MITIHANI LA TAIFA
MTIHANI WA STASHAHADA YA UALIMU WA SEKONDARI

711

KISWAHILI

Muda: Masaa 3

MAJIBU

Mwaka: 2014

Instructions.

1. Karatasi hii ina sehemu **A, B** na **C** zenye jumla ya maswali kumi na sit (16).
2. Jibu maswali yote kutoka sehemu **A** na maswali mawili kutoka kila sehemu **B** na **C**.
3. Sehemu **A** ina alama **arobaini (40)** na sehemu **B** na **C** Zina jumla ya alama **sitini (60)**.
4. Simu za mkononi **haziruhusiwi** katika chumba cha mtihani.
5. Andika **Namba yako ya Mtihani** katika kila ukurasa wa kijitabu chako cha majibu

maktaba.tetea.org

1. Tunga sentensi moja kwa kila mojawapo ya viambishi vifuatavyo, na ueleze kazi ya kiambishi hicho katika kila sentensi:

(a) *-li-*

Sentensi: *Aliliangusha daftari jana.*

Kiambishi *-li-* kinaonyesha wakati uliopita (past tense).

(b) *-na-*

Sentensi: *Anasoma kitabu sasa.*

Kiambishi *-na-* kinaonyesha wakati wa sasa (present tense).

(c) *-ta-*

Sentensi: *Atakwenda sokoni kesho.*

Kiambishi *-ta-* kinaonyesha wakati ujao (future tense).

(d) *-ki-*

Sentensi: *Akipata nafasi atatembelea bibi.*

Kiambishi *-ki-* kinaonyesha masharti au hali inayotarajiwa kutokea.

2. (a) Tofautisha sentensi ambatano na sentensi changamano.

Sentensi ambatano ni sentensi iliyojengwa kwa kuunganisha sentensi mbili au zaidi zinazojitegemea kwa kutumia kiunganishi. Kila sehemu ya sentensi ina maana kamili.

Sentensi changamano ni sentensi yenye kishazi kuu na kishazi tegemezi. Kishazi tegemezi hakiwezi kujisimamia chenyewe bila kishazi kuu.

(b) Andika sentensi moja ya kila aina kwa kutumia viunganishi vinavyofaa.

Sentensi ambatano: *Aliamka mapema na akaenda shuleni.*

Sentensi changamano: *Ingawa mvua ilinyesha, waliendelea na mashindano.*

3. Taja aina mbili za vitenzi ambavyo huonyesha hali ya mhusika na eleza sifa moja ya kila aina uliyotaja.

Kitenzi cha hali: Hiki huonyesha hali fulani ya mhusika badala ya kitendo. Mfano ni *amechoka*, ambapo hali ya uchovu inaelezwa badala ya tendo.

Kitenzi cha stative (kistarehe): Huonyesha hali ya kuwa au kuwepo kwa mhusika. Mfano ni *yupo*, ambapo halielezi tendo bali kuwepo kwa mtu mahali.

4. Eleza maana ya nomino za pekee kisha taja mifano miwili na andika sentensi moja kwa mojawapo.

Nomino za pekee ni majina ya vitu, watu au mahali maalum yanayoanza kwa herufi kubwa. Hayawakilishi kundi bali jambo au mtu mmoja wa kipekee.

Mifano: *Tanzania* na *Juma*.

Sentensi: *Juma aliwasili uwanjani saa mbili asubuhi.*

5. Eleza kwa mifano miwili namna vielezi vya wakati hutumika katika sentensi za Kiswahili.

Vielezi vya wakati huonyesha muda au kipindi ambacho tendo lilifanyika. Mfano:

Sentensi: *Alienda shuleni jana.* — Neno *jana* linaonyesha wakati uliopita.

Sentensi: *Tutakutana kesho.* — Neno *kesho* linaonyesha wakati ujao.

6. (a) Taja ngeli mbili za nomino zinazoonyesha wingi wa viumbe hai.

Ngeli ya M-WA na Ngeli ya KI-VI.

(b) Tunga sentensi moja kwa kila ngeli uliyotaja.

Ngeli ya M-WA: *Wanafunzi wameingia darasani.*

Ngeli ya KI-VI: *Vitoto vinaimba wimbo wa taifa.*

7. Eleza maana ya sitiari na tofauti yake na tashbihi kwa kutumia mifano.

Sitiari ni tamathali ya usemi inayolinganisha vitu viwili moja kwa moja bila kutumia maneno ya kulinganisha kama *kama* au *kama vile*. Mfano: *Yeye ni simba wa vita.*

Tofauti na tashbihi ambayo hutumia maneno ya kulinganisha. Mfano wa tashbihi: *Yeye ni jasiri kama simba.*

Sitiari hujenga picha ya moja kwa moja ya kufananisha huku tashbihi huonyesha kufanana kwa kutumia kiunganishi.

8. (a) Eleza maana ya semi.

Semi ni usemi au maneno yenye maana fiche au ya ndani inayotegemea muktadha wa matumizi.

Hutumiwa kufundisha, kuelekeza au kukosoa kwa mafumbo.

(b) Taja semi mbili zinazohimiza maadili na tabia njema.

Mpanda ngazi hushuka. — Inahimiza unyenyekevu na kuelewa kuwa maisha huenda juu na chini.

Subira huvuta heri. — Inahimiza tabia ya kuvumilia ili kupata mafanikio.

9. Toa maana ya kazi ya fasihi simulizi na eleza jinsi kazi hiyo inavyochangia malezi ya jamii.

Fasihi simulizi ni kazi za sanaa na lugha zinazowasilishwa kwa njia ya mdomo na hupitishwa kutoka kizazi hadi kizazi.

Huchangia malezi kwa kufundisha maadili, kuonya dhidi ya tabia mbaya, kuhimiza mshikamano, na kusaidia kukuza lugha na tamaduni za jamii husika.

10. Kwa hoja mbili, eleza umuhimu wa kutumia Kiswahili katika kuandika nyaraka rasmi za serikali.

Kiswahili ni lugha inayofahamika na wananchi wengi hivyo hurahisisha mawasiliano rasmi kati ya serikali na raia, jambo linalowezesha uwazi na ushirikishwaji wa umma.

Pia, matumizi ya Kiswahili huendeleza lugha ya taifa kwa kuipa heshima ya kuwa lugha ya kiofisi, hivyo kukuza utambulisho wa kitaifa na kupunguza utegemezi wa lugha za kigeni.

11. Eleza mchango wa mashairi ya Kiswahili katika kuibua na kujadili matatizo ya kijamii kwa hoja sita.

Mashairi ya Kiswahili hutumika kama jukwaa la kuibua matatizo ya kijamii kama vile rushwa, umasikini, ukosefu wa haki na unyanyasaji wa kijinsia. Mashairi hutoa tahadhari kwa jamii na kuhimiza mabadiliko.

Pia mashairi huwafundisha watu maadili mema kwa kutumia lugha ya picha inayogusa hisia, hivyo kuwawezesha kuelewa madhara ya tabia mbaya na faida za mwenendo bora.

Mashairi huwaunganisha watu wa jamii mbalimbali kwa kujadili changamoto zinazowakabili wote, jambo ambalo huongeza mshikamano wa kijamii.

Mashairi huwaelimisha wasikilizaji kuhusu hali ya kisiasa, kijamii na kiuchumi. Huchochea mijadala yenye lengo la kubadili hali za maisha kwa njia ya amani.

Mashairi yanaweza kutumika kama nyenzo ya mafunzo mashuleni au kwenye mikutano ya kijamii ambapo ujumbe hufikishwa kwa njia rahisi na ya kuvutia.

Kwa kuwa mashairi huwasilishwa hadharani, husaidia kutoa sauti kwa wale wasioweza kujieleza moja kwa moja, hasa waliodhulumiwa au waliokandamizwa.

12. Kwa hoja sita, eleza sababu zinazowafanya baadhi ya wanafunzi kushindwa kuandika insha kwa ufasaha.

Wanafunzi wengi hawana mazoea ya kusoma vitabu mbalimbali vya Kiswahili, jambo linalowafanya wakose msamiati wa kutosha wa kuandika insha kwa ufasaha.

Baadhi yao huandika bila kupanga hoja vizuri, hivyo insha zao huwa na mkanganyiko wa mawazo na kutokuwa na mtiririko mzuri wa maudhui.

Wanafunzi hukosa maarifa ya miundo ya insha mbalimbali kama vile insha za hoja, maelezo au wasifu, hivyo huandika kwa kubahatisha.

Uandishi wa insha unahitaji ujuzi wa kisarufi. Wanafunzi wengi hufanya makosa mengi ya kisarufi na tahajia, hali inayopunguza ubora wa kazi zao.

Wanafunzi wengi hawapewi muda wa kutosha wa kufanya mazoezi ya mara kwa mara ya uandishi darasani, hivyo hukosa uhodari wa kujieleza kwa maandishi.

Baadhi ya walimu hawatoi mrejesho wa kina kwa insha za wanafunzi, jambo linalozuia wanafunzi kubaini makosa yao na kujifunza kutoka kwayo.

13. Eleza jinsi lugha ya Kiswahili inavyoweza kutumika kama chombo cha ujasiriamali na maendeleo ya kiuchumi kwa hoja sita.

Kiswahili hutumika katika matangazo ya biashara, hivyo kuwafikia wateja wengi zaidi ambao hawawezi kuelewa lugha za kigeni.

Wajasiriamali wadogo na wa kati hutumia Kiswahili katika kuandika mabango, risiti, na nyaraka muhimu za biashara, jambo linalorahisisha uendeshaji wa shughuli zao.

Huduma za kifedha kama vile vikundi vya kuweka na kukopa (VICOBA) hutumia Kiswahili katika mikutano na uendeshaji wa shughuli zao, hivyo kuongeza ushiriki wa wanachama.

Kiswahili kinatumika katika mafunzo ya biashara, ujasiriamali na ufundi stadi yanayotolewa kwa vijana na wanawake, hivyo kuchochea ajira na maendeleo binafsi.

Matamasha ya sanaa na burudani hutumia Kiswahili kufikisha ujumbe kwa hadhira kubwa, hivyo kukuza soko la kazi za sanaa na kuchangia pato la taifa.

Katika maonesho ya bidhaa za ndani, Kiswahili hutumika kuelezea bidhaa na huduma, hali inayowezesha wafanyabiashara kuwafikia wateja wa ndani kwa urahisi.

14. Kwa hoja sita, eleza jinsi ambavyo matumizi ya lugha ya Kiswahili katika elimu ya sekondari yanavyoweza kuimarishwa.

Serikali inaweza kutunga sera mahsusi ya kuruhusu Kiswahili kutumika kama lugha ya kufundishia masomo yote ya sekondari.

Vitabu vya masomo mbalimbali vya Kiswahili vinapaswa kuchapishwa kwa wingi na kusambazwa mashuleni ili kuwezesha ufundishaji bora kwa lugha hiyo.

Walimu wa sekondari wapewe mafunzo kazini kuhusu mbinu bora za kufundisha masomo ya kitaaluma kwa Kiswahili ili kuongeza ufanisi wa ufundishaji.

Mashindano ya kuandika na kuzungumza kwa Kiswahili yafanywe mara kwa mara katika shule mbalimbali ili kuwahamasisha wanafunzi kupenda lugha hiyo.

Kuwe na motisha kwa walimu na wanafunzi wanaotumia Kiswahili kwa ufanisi darasani na nje ya darasa, kama vile tuzo na vyeti vya kutambua juhudi zao.

Vyombo vya habari na mitandao ya kijamii vishirikishwe katika kampeni za kukuza matumizi ya Kiswahili kwa kushirikiana na shule na wizara ya elimu.

15. Eleza kwa kina mchango wa lugha ya Kiswahili katika kukuza demokrasia nchini Tanzania kwa hoja sita zilizoelezwa vizuri.

Kiswahili hutumiwa na viongozi katika kampeni na mikutano ya hadhara kueleza sera kwa wananchi kwa lugha wanayoelewa, hivyo kuwawezesha kufanya maamuzi ya kisiasa kwa uelewa.

Lugha hii hutumiwa na vyombo vya habari kutoa taarifa za uchaguzi, mijadala ya kisiasa na maamuzi ya serikali, hivyo kuchochea ushiriki wa raia katika shughuli za kidemokrasia.

Kiswahili hurahisisha ufikishaji wa elimu ya uraia kwa wananchi wengi mijini na vijijini, jambo linalowawezesha kuelewa haki na wajibu wao.

Mahakama na taasisi nyingine za haki zinapotumia Kiswahili, wananchi wengi huweza kuelewa taratibu za kisheria na kupata haki zao kwa urahisi.

Mashirika yasiyo ya kiserikali yanayotetea haki za binadamu hutumia Kiswahili kufikisha ujumbe, hivyo kuchochea uwajibikaji wa viongozi kwa wananchi.

Katika mabaraza ya vijiji na mikutano ya maendeleo ya jamii, Kiswahili hutumika kujadili na kupanga maendeleo kwa njia shirikishi, jambo linalohakikisha uwazi na usawa.

16. Jadili namna ya kuendeleza matumizi sahihi ya Kiswahili miongoni mwa vijana wa Tanzania kwa hoja sita.

Wizara ya Elimu iandae mitaala inayosisitiza matumizi sahihi ya Kiswahili kuanzia shule ya msingi hadi vyuo, ili vijana wawe na msingi imara wa lugha.

Viongozi wa serikali na taasisi za umma watumie Kiswahili fasaha katika hotuba, matangazo na mawasiliano yao ili kuwa mfano kwa vijana.

Mitandao ya kijamii itumike kama jukwaa la kukuza Kiswahili kwa kuanzisha kampeni za kidigitali zinazohamasisha matumizi ya lugha fasaha.

Mashindano ya kiswahili kama ya ushairi, utunzi wa insha na mijadala ya hoja yafanyike mashuleni na vyuoni ili kuwahamasisha vijana kutumia lugha vizuri.

Wanafasihi na wasanii wa kizazi kipya watungie kazi zao kwa Kiswahili fasaha na sanifu ili kuburudisha na kufundisha jamii kwa wakati mmoja.

Wazazi wahamasishwe kuzungumza Kiswahili fasaha na watoto wao nyumbani, na kuwasomea vitabu vya Kiswahili kama njia ya kukuza matumizi bora ya lugha hiyo.